

Napravil stát křivdy minulosti? Analýza (ne)úspěšného odškodňování obětí protiprávních sterilizací

Has the state righted the wrongs of the past? An analysis of the (un)successful compensation of victims of unlawful sterilizations

Abstract

The article examines whether the decision-making practice of the Czech Ministry of Health in compensation proceedings for persons unlawfully sterilized complies with constitutional requirements applicable to mechanisms designed to remedy past violations of fundamental rights. Situating the topic of unlawful sterilizations of Czech/Czechoslovak citizens, especially Romani women, within a broader constitutional and human rights framework, the article explores the key problems in the current administrative practice and institutional design of redress mechanisms. Based on an analysis of 150 Ministry of Health decisions and further ministerial communication, the author identifies several problematic administrative patterns, including inconsistent treatment of procedural deficiencies, strong dependence on the availability of medical records, and a formalistic assessment of informed consent. The findings suggest that the state has failed to fully comply with its declared objective of remedying past injustices suffered by those unlawfully sterilized, and highlight that adopting legislation with an important human rights purpose does not in itself guarantee effective redress unless the state also establishes a functional framework for its implementation.

Keywords

sterilization; compensation; human rights; informed consent; administrative proceedings

Jak citovat

Šumberová, A. (2026). Napravil stát křivdy minulosti? Analýza (ne)úspěšného odškodňování obětí protiprávních sterilizací. *Romano džaniben*, 33(1), 23–49.

DOI: <https://doi.org/10.66576/journal.2026.01.02>

1 Autorka působí v kanceláři advokátky Moniky Skalové. E-mail: annie.sumberova@gmail.com

Když český stát v roce 2021 přijal zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem,² šlo o pozdní, ale zásadní krok. Po desetiletích popírání, odkládání a bezvýznamných gest³ stát konečně výslovně uznal, že na území Československa a později České republiky docházelo k závažným zásahům do reprodukčních práv žen⁴ a že za ně nese odpovědnost (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2019, s. 13, 15). Zákon slíbil jednorázové odškodnění ve výši 300 000 korun těm, které byly v rozhodném období sterilizovány bez svobodného a informovaného souhlasu nebo za okolností, jež svobodnost takového souhlasu zásadně narušovaly.

Navrhovatelé zákona jej představovali jako krok, který má napravit právě tato porušení základních lidských práv (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2019, s. 15). V tomto bodě se ale projevuje zásadní chyba zákonodárce, která výrazně ovlivnila celý výsledek odškodňování. Přijetí zákona je důležitý politický a právní akt, samo o sobě ale ještě neznamená, že k nápravě skutečně dojde. Skutečná náprava se totiž neodehrává jen v textu zákona, ale v konkrétních případech – v rozhodování správního orgánu, v tom, jak stát přistupuje k důkazům, k času, k nejistotě a k důstojnosti žen, které o odškodnění žádají.

Jakmile je vytvořen zvláštní odškodňovací mechanismus, přesouvá se těžiště odpovědnosti do správního řízení, kde se nerozhoduje pouze o finanční kompenzaci, ale i o tom, jak stát naplňuje vlastní závazek napravit dřívější porušování základních práv. Právě zde se ukazuje, zda bude zákon vykládán ve světle svého smyslu a účelu, nebo formalisticky, způsobem, který může v praxi znovu produkovat nedůvěru, průtahy a další zásahy do důstojnosti žadatelek.

Odškodňování obětí protiprávních sterilizací přitom nepředstavuje běžnou správní agendu. Nejde o standardní dávku ani o technické vyřizování žádostí. Jde o rozhodování o nároku, který vznikl jako reakce na dřívější porušování základních lidských práv, a stát zde proto nevystupuje jako neutrální správce formulářů, ale jako subjekt napravující důsledky vlastního selhání. Tato skutečnost by měla být patrná v celém nastavení řízení i v jednotlivých rozhodnutích. Odpovědnost přitom nedopadá pouze na zákonodárce, ale i na správní orgán, který zákon v jednotlivých případech aplikuje. I Ministerstvo zdravotnictví a jeho úředníci jsou při rozhodování vázáni Listinou základních práv a svobod a nemohou odhlížet od lidskoprávního účelu zákona, který vykonávají.

2 Dále v textu označován už jen jako „odškodňovací zákon“.

3 Myslím tím zejména vládní omluvu z roku 2009 formulovanou jako politování nad „individuálními pochybeními“ a zamítnutí návrhu odškodňovacího zákona v roce 2015 (Šumberová, 2025, s. 21–25).

4 Zásahy do reprodukčních práv se nevyhnuly ani mužům, ti však mezi oběťmi protiprávních sterilizací tvoří pouze velmi malou skupinu. Článek se proto dále zaměřuje především na zkušenost žen (Štefanidesová, 2022).

Právě na tuto rovinu se soustředí tento článek. Nepokládám si pouze otázku, zda byl přijat zákon, ale zda praxe odškodňování skutečně naplňuje ústavní požadavky, které mají chránit člověka v situaci, kdy se domáhá nápravy za zásah do svých základních práv. Jinými slovy, zda stát nejen deklaroval odpovědnost, ale zda ji také unesl ve způsobu, jakým s žadatelkami jednal. Zde se totiž ukazuje rozdíl mezi symbolickou odpovědností a odpovědností skutečnou.

Dosavadní literatura k protiprávním sterilizacím se primárně zaměřuje na historický a společenský kontext samotných sterilizací. Helena Sadílková například zasazuje nucené sterilizace romských žen v Československu do širší historie eugenického uvažování, státní asimilační politiky a dlouhodobého boje za uznání a odškodnění (Sadílková, 2019, s. 5–18). V nedávné době byla publikována také kniha *Podvázané mašličkami*, která prostřednictvím autentických příběhů ukazuje, jak hluboké a dlouhodobé dopady mají protiprávní sterilizace i následné snahy o odškodnění na životy samotných žen (Autorky klubu Paramisara, 2025).

Významnou roli v této oblasti hrají analýzy Ligy lidských práv, které se zaměřují na fungování odškodňovacího mechanismu v praxi (Liga lidských práv, 2024 a 2025a). Tyto analýzy podrobně popisují konkrétní problematické body v přístupu Ministerstva zdravotnictví při rozhodování o žádostech o přiznání jednorázové peněžní částky za protiprávní sterilizace. Na obdobné nedostatky upozorňuje také Sandra Pašková ve svém textu pro sborník *Mužské právo II.*, kde je zasazuje do širšího kontextu a doplňuje je o rozbor správního soudnictví, které se snaží pochybení ministerstva korigovat (Pašková, 2025, s. 223–244).

Současné poznání se tak soustředí především na identifikaci konkrétních problémů v rozhodovací praxi Ministerstva zdravotnictví. Na tato zjištění navazují, ale snažím se jít o krok dál a uchopit problematiku v širším ústavněprávním kontextu. Nezaměřuji se proto pouze na jednotlivé problematické momenty, ale sleduji, jak spolu souvisejí a jaký obraz vytvářejí jako celek z hlediska požadavků, které jsou na stát kladeny při nápravě zásahů do základních práv. Výzkum současně naznačuje i určité mezery v institucionální připravenosti státu, zejména pokud jde o edukaci úředníků v oblasti lidskoprávních závazků veřejné správy a jejich praktického promítání do rozhodování o individuálních žádostech.⁵

1 Procesní stránka věci a proč je pro žadatelky tak náročná

Na papíře může řízení působit jednoduše. Žadatelka podá žádost, ministerstvo si vyžádá podklady a rozhodne. Ve skutečnosti je však proces pro mnoho žen náročný prakticky, důkazně i psychicky. Často jde o starší ženy, které mají za sebou zkušenost, že jejich hlas byl v minulosti přehlížen nebo zpochybňován. Vstup

⁵ Tento článek vychází z výzkumu provedeného v rámci mé diplomové práce (Šumberová, 2025).

do správního řízení tak neznamená jen vyplnění formuláře, ale i otevírání velmi bolestivé zkušenosti a opětovný zásah do lidské důstojnosti.

V procesní rovině obvykle musí žadatelka

1. označit zdravotnické zařízení, v němž byl zákrok proveden, uvést datum, kdy byl tento zákrok proveden,⁶ a současně vylíčit rozhodné skutečnosti případu, tedy popsat okolnosti zákroku a uvést, v čem je spatřována jeho protiprávnost, např. absence řádného a srozumitelného poučení, nátlak, zneužití tíživé situace či provedení zásahu bez skutečné možnosti svobodného rozhodnutí (Zákon č. 297/2021 Sb., § 6 odst. 1 písm. a));
2. označit listiny a jiné důkazní prostředky, jichž se na podporu svého tvrzení dovolává – typicky zdravotnickou dokumentaci, svědecké výpovědi či jiné písemnosti (Zákon č. 297/2021 Sb., § 6 odst. 1 písm. b)); absence důkazů však sama o sobě nemůže vést k zamítnutí žádosti, pokud žadatelka předestře věrohodné a konkrétní tvrzení o protiprávní sterilizaci (Nejvyšší správní soud, č. j. 9 As 61/2023-65, bod 36);
3. uvést bankovní účet, na který má být případně přiznaná částka poukázána (Zákon č. 297/2021 Sb., § 6 odst. 1 písm. c));
4. a v průběhu řízení reagovat na výzvy ministerstva k doplnění podání a odstranit případné vady žádosti, jinak může být řízení zastaveno (Zákon č. 500/2004 Sb., § 45 odst. 2 ve spojení s § 66 odst. 1 písm. c)).

Současně musí žádost splňovat i obecné požadavky správního řádu. Z podání tedy musí být zřejmé, kdo je činí (identifikační údaje žadatelky – jméno, příjmení, datum narození a adresa pro doručování), které věci se týká, čeho se žadatelka domáhá (tj. přiznání jednorázové peněžní částky podle odškodňovacího zákona), musí být označeno Ministerstvo zdravotnictví jako příslušný správní orgán a podání musí být podepsáno (Zákon č. 500/2004 Sb., § 37 odst. 2 ve spojení s § 45 odst. 1).

Ministerstvo by naopak mělo aktivně zjišťovat skutkový stav a vyžadovat podklady od zdravotnických zařízení a dalších institucí (Zákon č. 297/2021 Sb., § 6 odst. 2 ve spojení s Nejvyšší správní soud, č. j. 9 As 61/2023-65, bod 24–26, 30, 32). Mělo by také pracovat s tím, že zákon výslovně počítá i s jinými důkazy než zdravotnickou dokumentací (Zákon č. 297/2021 Sb., § 6 odst. 1 písm. b)). A v neposlední řadě by mělo vést řízení nejen tak, aby nedocházelo ke zbytečným

⁶ Dle mého názoru by však žádost neměla být zamítnuta pouze z toho důvodu, že si žadatelka nepamatuje přesné datum provedení zákroku, zejména je-li její žádost jinak bezvadná a obsahuje všechny podstatné náležitosti. Tento závěr ostatně podporuje i Nejvyšší správní soud (Nejvyšší správní soud, č. j. 10 As 51/2025-29), podle něhož není slučitelné se smyslem odškodňovacího zákona, aby ministerstvo žádost automaticky zamítlo jen proto, že se uvedené datum ukáže jako nesprávné, aniž by žadatelce umožnilo na toto zjištění reagovat.

průtahům a aby žadatelka nebyla zatěžována nad rámec toho, co je skutečně potřeba, ale zároveň rozhodovat předvídatelně a srozumitelně s ohledem na účel zákona, kterým je náprava křivd, nikoli formalistické filtrování žádostí (Nejvyšší správní soud, č. j. 3 As 223/2024-36 a č. j. 9 As 61/2023-65).

Právě v této procesní fázi byla pro řadu žadatelek zásadní pomoc dalších subjektů. Významnou roli zde hrála Liga lidských práv, která poskytovala právní podporu při sepsání žádostí, doplňování podkladů, řešení průtahů i podávání opravných prostředků. Do podpory se však zapojila také řada dalších organizací, například Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva, Český helsinský výbor, Romodrom, Vzájemné soužití, Světlo Kadaň, ARA ART či Romea, které nabízely právní, sociální i informační pomoc (Vláda České republiky, 2024). V některých případech se na zastupování podíleli také advokáti (Liga lidských práv, 2025b).

Rozdílná dostupnost právní a procesní pomoci přitom mohla mít reálný dopad na to, jak kvalitně byla žádost zpracována a jak se žadatelka dokázala v řízení bránit. Tento procesní rozměr je důležitý i pro hodnocení rovnosti, protože formálně stejný postup může v praxi dopadat velmi nerovně na osoby s různými možnostmi podpory.

2 Ústavněprávní limity rozhodovací praxe Ministerstva zdravotnictví

Veřejná debata o odškodnění se často soustředí na otázku, kolik žádostí bylo podáno a kolik bylo vyřízeno kladně nebo záporně (Český rozhlas, 2026).⁷ Taková čísla jsou důležitá, ale sama o sobě nevystihují kvalitu procesu. Neříkají, jak stát s žadatelkami jednal, zda rozhodoval včas, zda podobné případy posuzoval podobně a zda při vyřizování žádostí skutečně respektoval smysl zákona, kterým byla náprava závažného zásahu do základních práv.

Provedený výzkum proto nestaví jen na popisu výsledků řízení, ale na dvojím kroku. Nejprve vymezuje ústavněprávní požadavky, které je třeba klást na rozhodování správního orgánu o odškodnění za zásah do základních práv. Teprve poté zkoumá, zda byly tyto požadavky v rozhodovací praxi Ministerstva zdravotnictví dodržovány. Tato metoda umožňuje posuzovat správní praxi nejen podle toho, zda je formálně zákonná, ale také podle toho, zda skutečně naplňuje smysl nápravy a odpovídá hodnotám právního státu.

Za klíčové požadavky byly identifikovány: zákonnost, rozhodování bez zbytečných průtahů, rovnost, ochrana lidské důstojnosti, právo na informace a požadavek spravedlivého zadostiučinění. Tyto požadavky netvoří jen abstraktní

⁷ Ministerstvo zdravotnictví v únoru 2026 evidovalo 2 639 žádostí o odškodnění za protiprávní sterilizace, přičemž tento počet zahrnoval i opakovaně podané žádosti. Z celkového počtu bylo ke stejnému období 1 155 žádostem vyhověno, 604 bylo zamítnuto a v 353 případech bylo řízení zastaveno nebo přerušeno (Český rozhlas, 2026).

rámec. V konkrétních případech se promítají do velmi praktických otázek. Jestli ministerstvo rozhoduje včas. Jestli podobné případy posuzuje podobně. Jestli nepřehlíží kontext a nezaměňuje podpis na formuláři za skutečný informovaný souhlas. Jestli umí pracovat s důkazní nouzí, kterou samo historické bezpráví vytvořilo. A jestli svým postupem znovu neprohlubuje újmu, kterou měl zákon naopak zmírnit.

2.1 Vymezení ústavněprávních požadavků

Uvedené požadavky vycházejí ze samostatného kvalitativně pojatého doktrinálního výzkumu. Protože dosud neexistoval hotový katalog ústavněprávních požadavků určený právě pro správní odškodňování křivd minulosti, postupovala jsem induktivně za využití prvků zakotvené teorie.⁸

Nejprve jsem analyzovala procesní rozměr práv porušených samotnými sterilizacemi, zejména práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny a práva na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny. Poté jsem zkoumala ustanovení Ústavy a Listiny vztahující se k výkonu veřejné moci, především čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 1, čl. 2 odst. 2, čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 1, čl. 17 odst. 1 a 5, čl. 36 odst. 1 a 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Jejich obsah jsem vymezovala pomocí relevantní judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu, a především čtyř hlavních komentářů k Listině základních práv a svobod (Klíma, 2009; Hussein et al., 2021; Kühn et al., 2022; Wagnerová et al., 2023). Jednotlivé závěry jsem průběžně porovnávala a seskupovala do opakujících se kategorií (Šumberová, 2025, s. 35–52).

Výsledkem jsou dvě vzájemně propojené skupiny požadavků. První tvoří ústavní principy dobré správy: zákonnost, rozhodování bez zbytečných průtahů, rovnost, respekt k lidské důstojnosti a právo na informace.⁹ Druhou představuje požadavek spravedlivého zadostiučinění. Nejde o obecný katalog použitelný beze změny na jakékoli správní řízení. Je vytvořen pro zvláštní situaci, v níž stát prostřednictvím správního orgánu napravuje zásahy do základních práv, za něž

⁸ Podstatou tohoto přístupu je, že výzkumník neurčuje výsledné kategorie předem, ale nechává je postupně vznikat ze zkoumaných materiálů. Jednotlivé poznatky průběžně porovnává, hledá mezi nimi společné znaky a opakující se souvislosti a na jejich základě vytváří obecnější kategorie. Důležitá je přitom tzv. teoretická citlivost, tedy schopnost rozpoznat v analyzovaných materiálech právně významné vztahy a vzorce (Glaser, 1992).

⁹ Pojem principy dobré správy se běžně používá jako označení širšího souboru neformálních zásad kvalitního spravování věcí veřejných, které vycházejí z ústavních zásad, obecných právních principů, morálních pravidel i legitimních společenských očekávání. V českém prostředí veřejný ochránce práv mezi tyto principy řadí soulad s právem, nestrannost, včasnost, předvídatelnost, přesvědčivost, přiměřenost, efektivnost, odpovědnost, otevřenost a vstřícnost. V této analýze je však pojem použit v užším významu, pouze jako zastřešující označení požadavků odvozených přímo z ústavního pořádku (Veřejný ochránce práv, 2007).

přijal odpovědnost. Právě tento kontext zvyšuje nároky na to, aby odškodňovací mechanismus nebyl pouze formálně dostupný, ale byl také skutečně účinný.

2.1.1 Zákonnost

Základ požadavku zákonitosti představují čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny, podle nichž lze státní moc uplatňovat pouze v případech, mezích a způsoby stanovenými zákonem. Ve vztahu k jednotlivci tento požadavek doplňuje čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje možnost domáhat se stanoveným postupem svého práva nejen u soudu, ale ve stanovených případech také u jiného orgánu. Tím může být právě správní orgán rozhodující o zákonem založeném nároku na odškodnění (Ústavní soud, sp. zn. Pl. ÚS 32/18).

Ústavní požadavek zákonitosti se však nevyčerpává dodržením doslovného znění jednotlivých ustanovení. Jeho podstatou je také vyloučení libovůle při výkonu veřejné moci. Jednoduše řečeno, výsledek řízení nesmí záviset na tom, „jak se daný úředník vyspal“. Musí být možné zjistit, podle jakých právních pravidel ministerstvo rozhodovalo, z jakých skutečností vycházelo a jak mezi nimi a výsledkem řízení uvažovalo. Libovůlí může být například rozhodnutí bez jasných kritérií, nerespektování závazného pravidla nebo závěr, který z provedených důkazů zjevně nevyplývá. Ani tam, kde zákon ponechává ministerstvu prostor pro vlastní uvážení, proto nelze rozhodovat nahodile (Kühn et al., 2022, s. 294–296; Nejvyšší správní soud, č. j. 4 As 75/2006–52).

Projevem libovůle může být také přepjatý formalismus. Ten nastává, když se správní orgán sice drží slov zákona, ale použije je bez ohledu na jejich smysl a dospěje tím k nerozumnému nebo nespravedlivému výsledku (Husseini et al., 2021, s. 137; Ústavní soud, sp. zn. III. ÚS 1336/18). V odškodňovacím řízení může jít například o situaci, kdy ministerstvo kvůli odstranitelné vadě žádosti zabráni jejímu věcnému posouzení, přestože mohlo žadatelku vyzvat k doplnění nebo potřebný údaj samo ověřit.

Se zákazem libovůle souvisí povinnost rozhodnutí srozumitelně odůvodnit. Z odůvodnění musí být patrné, které skutečnosti ministerstvo považovalo za prokázané, jak hodnotilo podstatné důkazy a proč rozhodlo právě daným způsobem (Husseini et al., 2021, s. 1094; Ústavní soud, sp. zn. II. ÚS 2027/17). Zákonost současně vyžaduje předvídatelnost: srovnatelné případy mají být posuzovány srovnatelně. Ministerstvo může svou praxi změnit, takovou změnu však musí vysvětlit a opřít o racionální důvody (Kühn et al., 2022, s. 1359).

Ne každá procesní chyba je proto současně protiústavní. Ústavní intenzity dosahuje zejména postup svévolný, nepředvídatelný, nedostatečně odůvodněný nebo natolik formalistický, že žadatelce fakticky znemožní věcné posouzení nároku. V takovém případě již nejde jen o porušení jednotlivého ustanovení zákona, ale také o zásah do práva domáhat se ochrany stanoveným postupem.

2.1.2 Rozhodování bez zbytečných průtahů

Požadavek projednat věc bez zbytečných průtahů vychází z čl. 38 odst. 2 Listiny. Ačkoli se toto ustanovení nejčastěji spojuje se soudním řízením, vztahuje se také na správní řízení, pokud správní orgán rozhoduje o právech jednotlivce. Kdyby se přiměřenost délky řízení posuzovala až od zahájení soudního přezkumu, průtahy vzniklé před správním orgánem by již nemuselo být možné napravit. Ochrana poskytovaná Listinou by se tím mohla stát pouze teoretickou (Kühn et al., 2022, s. 1509–1510; Wagnerová et al., 2023, s. 880–881).

Samotné překročení zákonné šedesátidenní lhůty však ještě automaticky neznamená porušení Listiny. Je třeba hodnotit celkovou délku řízení, složitost případu, postup ministerstva i význam řízení pro žadatelku. Jinou závažnost má krátké a objektivně vysvětlitelné překročení lhůty a jinou několikaměsíční či několikaletá nečinnost, pro kterou ministerstvo nemá přesvědčivý důvod (Klíma, 2009, s. 1370).

U odškodňování protiprávních sterilizací má čas mimořádný význam. Řada žadatelek je v pokročilém věku a na odškodnění újmy čeká již několik desetiletí. Pokud řízení trvá tak dlouho, že se žadatelka rozhodnutí nebo vyplacení odškodnění nedožije, nejde už jen o nedodržení zákonné lhůty. Průtah zmaří samotný účel nápravy a může zasáhnout do práva na projednání věci bez zbytečných průtahů.

2.1.3 Rovnost

Požadavek rovnosti vychází z čl. 1 Listiny, podle něhož jsou lidé rovní v důstojnosti i v právech, a z čl. 3 odst. 1 Listiny, který zaručuje základní práva bez rozdílu založeného mimo jiné na rase, příslušnosti k etnické menšině, sociálním původu nebo jiném postavení. Pro správní orgán z toho vyplývá především povinnost posuzovat srovnatelné případy srovnatelně. Rozdílný postup je přípustný, pokud pro něj existuje objektivní a rozumný důvod, nesmí však být nahodilý nebo nepřiměřený sledovanému cíli (Ústavní soud, sp. zn. Pl. ÚS 106/20 a Pl. ÚS 15/02; Wagnerová et al., 2023, s. 24–25).

Rovnost neznamená, že ministerstvo musí ve všech případech rozhodnout stejně. Případy se mohou lišit například dostupnými důkazy nebo okolnostmi, za nichž byl souhlas se sterilizací získán. Pokud však ministerstvo jednou chybějící údaj samo ověří nebo žadatelce umožní vadu napravit, zatímco v obdobném případě řízení kvůli stejné vadě zastaví, musí být schopno rozdílný postup věcně vysvětlit. V opačném případě se rozdíl dostává do napětí nejen s předvídatelností, ale také s rovností před zákonem.

Zákaz diskriminace se vztahuje i na zdánlivě neutrální pravidla, která ve skutečnosti dopadají zvláště nepříznivě na určitou skupinu. Jde o nepřímou

diskriminaci, k níž může dojít i bez úmyslu kohokoli znevýhodnit (Kühn et al., 2022, s. 350; Husseini et al., 2021, s. 159–162). Pokud například ministerstvo přikládá rozhodující význam zdravotnické dokumentaci, dopadá tento přístup nejtvrději na nejstarší žadatelky, u jejichž zákroků se dokumentace nejčastěji nedochovala. Věk přitom může představovat „jiné postavení“ chráněné čl. 3 odst. 1 Listiny (Ústavní soud, sp. zn. II. ÚS 1609/08).

Takový rozdílný dopad není automaticky protiústavní. Ministerstvo jej však musí umět objektivně odůvodnit a přiměřeně vyvažovat, zejména skutečným připouštěním jiných důkazních prostředků a vlastní aktivitou při zjišťování skutkového stavu. Ústavní problém vzniká tehdy, když zdánlivě stejné pravidlo bez dostatečného důvodu fakticky uzavírá cestu k odškodnění právě těm skupinám, které jsou věkem, etnickým původem nebo sociálním postavením zvláště zranitelné.

2.1.4 Lidská důstojnost

Lidskou důstojnost staví do popředí již čl. 1 odst. 1 Ústavy, podle něhož je Česká republika založena na účtě k právům a svobodám člověka. Článek 1 Listiny stanoví, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech, a čl. 10 odst. 1 každému zaručuje právo na zachování lidské důstojnosti. Důstojnost v ústavněprávním smyslu proto není požadavkem na zdvořilé jednání úředníků, ale jednou ze základních hodnot, které určují způsob výkonu veřejné moci.

Současně je však třeba s pojmem lidské důstojnosti zacházet obezřetně. Jeho obsah je široký a obtížně vymezitelný. Pokud by samotný odkaz na lidskou důstojnost postačoval k prokázání protiústavnosti, mohla by se stát jakýmsi „superprávem“, pod které lze podřadit téměř jakékoli nespravedlivé nebo necitlivé jednání (Kühn et al., 2022, s. 267–272). Filip Horák ji v této souvislosti přirovnává k „žolíku“, jehož vynesení na stůl ukončuje další debatu. Takové použití důstojnosti by však nahrazovalo právní argumentaci předem daným závěrem (Horák, 2017, s. 12–13). Samotný pocit, že postup úřadu byl necitlivý nebo nespravedlivý, proto ještě neprokazuje zásah do lidské důstojnosti v ústavněprávním smyslu.

Přes tyto limity zůstává lidská důstojnost významným interpretačním východiskem pro výkon veřejné moci. Jejím základním obsahem je požadavek respektovat každého člověka jako svébytného nositele práv, nikoli jako pouhý prostředek k dosažení cíle nebo předmět státního rozhodování. Samostatného porušení lidské důstojnosti může postup státu dosáhnout zejména tehdy, pokud vede k ponížení či dehumanizaci člověka nebo popírá jeho postavení jako právního subjektu (Ústavní soud, sp. zn. Pl. ÚS 42/04 a II. ÚS 2268/07; Kühn et al., 2022, s. 263). V ostatních případech důstojnost zpravidla nepůsobí jako samostatné měřítko protiústavnosti, ale doplňuje ostatní ústavní požadavky na výkon veřejné moci.

V odškodňovacím řízení má toto interpretační východisko zvláštní význam. Protiprávní sterilizace již sama představovala závažný zásah do tělesné integrity

a reprodukční autonomie ženy, při němž její vůle často nebyla respektována. Pokud stát při následné nápravě znovu přehlíží její výpověď, redukuje její zkušenost na podpis ve zdravotnické dokumentaci nebo na ni přenáší následky ztráty dokumentace, kterou nemohla ovlivnit, může opakovat základní vzorec původního bezpráví. Význam důstojnosti zde proto spočívá především v tom, že zesiluje ústavní závažnost formalistického rozhodování, nepřiměřeného důkazního břemene a fakticky neúčinného prostředku nápravy. Nejde pouze o to, zda ministerstvo jednalo citlivě, ale zda žadatelku skutečně respektovalo jako nositelku práv, jejichž ochranu měl odškodňovací zákon zajistit.

2.1.5 Právo na informace

Právo na informace je zakotveno v čl. 17 odst. 1 Listiny. Článek 17 odst. 5 navíc ukládá státním orgánům povinnost přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky této povinnosti upravuje zákon č. 106/1999 Sb., který musí být vykládán tak, aby výkon práva skutečně umožňoval a nevytvářel mu bez vážného důvodu další překážky (Ústavní soud, sp. zn. I. ÚS 3930/14).

Informace o fungování odškodňovacího mechanismu umožňují kontrolovat nejen zákonnost jednotlivých rozhodnutí, ale také celkovou rychlost, jednotnost a účinnost postupu ministerstva. Tuto kontrolu nevykonávají pouze média, ale také nevládní organizace, odborná veřejnost a jednotlivci. Bez přístupu k základním údajům například nelze zjistit, jak dlouho řízení trvají, z jakých důvodů jsou žádosti zamítány ani zda se rozhodovací praxe postupně mění. Právo na informace je proto důležitou zárukou veřejné kontroly státní moci (Ústavní soud, sp. zn. Pl. ÚS 2/10 a IV. ÚS 1146/16).

Zákon umožňuje požadovat úhradu nákladů za mimořádně rozsáhlé vyhledávání informací (Zákon č. 106/1999 Sb., § 17 odst. 1). Úhrada však musí odpovídat reálně a účelně vynaloženým nákladům, být řádně vysvětlena a nesmí svou výší odrazovat od výkonu práva (Ústavní soud, sp. zn. III. ÚS 3339/20). Zároveň nelze po ministerstvu požadovat, aby vedlo všechny myslitelné statistiky nebo vytvářelo zcela nové informace podle individuálního zadání žadatele (Nejvyšší správní soud, č. j. 1 As 281/2020-42).

Jiná situace nastává, pokud je vysoká úhrada důsledkem nevyhovujícího způsobu evidence vlastní agendy. Po žadateli nelze požadovat zaplacení neúčelných nákladů vytvořených nevhodným postupem povinného subjektu (Nejvyšší správní soud, č. j. 6 As 326/2016-32). Pokud ministerstvo nedokáže bez ručního procházení tisíců spisů zjistit ani základní údaje o svém rozhodování, může tím veřejnou kontrolu fakticky znemožnit. Ústavní intenzity takové omezení dosahuje zejména tehdy, pokud požadovaná úhrada nemá přesvědčivý podklad nebo má ve svých důsledcích odrazující účinek.

2.1.6 Spravedlivé zadostiučinění

Požadavek spravedlivého zadostiučinění zde neznamená samostatné právo na to, aby každá žádost skončila výsledkem, který žadatelka subjektivně považuje za spravedlivý. Vychází z práv porušených samotnou sterilizací, zejména práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny a práva na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny. Ochrana těchto práv by byla pouze formální, pokud by při jejich závažném porušení neexistoval skutečně dostupný a účinný prostředek nápravy. Odškodnění je proto určitým pokračováním ochrany práva, z jehož porušení újma vznikla (Ústavní soud, sp. zn. III. ÚS 2253/13 a Pl. ÚS 35/09; Kühn et al., 2022, s. 423–424).

Mezinárodní oporu poskytuje čl. 24 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, který osobě poškozené zdravotním zákrokem zaručuje spravedlivou náhradu za podmínek stanovených zákonem. Konkrétní podobu nápravy může určit vnitrostátní právo, vytvořený prostředek však nesmí existovat pouze na papíře. U historických sterilizací je tento požadavek zvláště významný, protože civilní cesta bývá po uplynutí desetiletí uzavřena v důsledku promlčení. Zvláštní správní mechanismus je proto pro řadu žen jedinou reálnou možností nápravy.

Z požadavku účinné nápravy nevyplývá, že musí být každé žádosti vyhověno. Ministerstvo ji může zamítnout, jestliže ani po řádném zjištění skutkového stavu nejsou splněny zákonné podmínky. Nesmí však zákon vykládat tak, že odškodnění sice formálně nabízí, ale v praxi je téměř nemožné je získat. Ústavní soud v souvislosti s jinými nároky na náhradu vůči státu zdůrazňuje, že jejich uplatnění nesmí být nepřiměřeně ztěžováno, na poškozeného nesmí být přenášeno neúnosné důkazní břemeno a formalismus nesmí popřít samotný účel náhrady (Ústavní soud, sp. zn. II. ÚS 1430/13, II. ÚS 1955/15 a IV. ÚS 2287/18).

Spravedlivé zadostiučinění proto nespočívá pouze ve vyplacení stanovené částky úspěšným žadatelkám. Vyžaduje také řízení, které poskytuje skutečnou možnost věcného posouzení nároku, zohledňuje historickou důkazní nouzi a automaticky nepřenáší následky nedochované dokumentace na ženy, které její vedení ani uchování nemohly ovlivnit. Pokud souběh průtahů, formalismu, pasivity při dokazování a nepředvídatelnosti učiní odškodnění prakticky nedostupným, vzniká riziko, že stát nenaplní svou povinnost zajistit účinnou ochranu práv, jejichž předchozí porušování přijetím odškodňovacího zákona uznal.

Požadavek spravedlivého zadostiučinění má v tomto rámci poněkud odlišné postavení než předchozí požadavky. Zatímco zákonnost, rozhodování bez zbytečných průtahů, rovnost, respekt k lidské důstojnosti a právo na informace vymezují především způsob, jakým má správní orgán vykonávat veřejnou moc, spravedlivé zadostiučinění vychází z ochrany práv porušených samotnou sterilizací a z povinnosti státu zajistit účinnou nápravu jejich porušení. Představuje

proto zastřešující požadavek, jehož naplnění se posuzuje podle fungování odškodňovacího mechanismu jako celku.

Jeho obsah se nutně překrývá s předchozími požadavky, nejde však o metodologickou duplicitu. Totéž pochybení může porušovat konkrétní požadavek kladený na postup ministerstva a současně přispívat k závěru, že poskytnutá náprava nebyla účinná. Nepředvídatelné rozhodování se tak dotýká zákonnosti i rovnosti, formalistické dokazování může zasahovat do zákonnosti a respektu k lidské důstojnosti a průtahy mohou zmařit samotný účel odškodnění. Teprve jejich společný dopad však ukazuje, zda odškodňovací mechanismus poskytoval skutečnou možnost nápravy, nebo zda pro některé žadatelky zůstal pouze formálně dostupný či se stal fakticky nedostupným.

2.2 Aplikace ústavněprávních požadavků na rozhodovací praxi

Po vymezení ústavněprávních požadavků bylo třeba posoudit, zda jim rozhodovací praxe Ministerstva zdravotnictví skutečně odpovídala. Za tímto účelem jsem provedla kvalitativní obsahovou analýzu 150 rozhodnutí ministerstva,¹⁰ rovnoměrně rozdělených na příznávací rozhodnutí, zamítavá rozhodnutí a rozhodnutí o zastavení řízení. Smyslem nebylo vytvořit čistě statistický přehled celé rozhodovací agendy, ale hloubkově zachytit opakující se vzorce rozhodování a vyhodnotit, zda jsou slučitelné s ústavněprávními požadavky.

Vedle toho jsem pro doplnění kontextu analyzovala i 15 výzev k zaplacení úhrady Ministerstva zdravotnictví za poskytnutí informace dle zákona o svobodném přístupu k informacím,¹¹ protože právě způsob poskytování informací o fungování agendy je důležitý pro posouzení celkového fungování veřejné správy.

Je třeba zároveň upozornit na hranice takového výzkumu. Nejde o analýzu veškeré rozhodovací praxe ministerstva, ale o analýzu reprezentativního vzorku dostupných rozhodnutí. Tento limit ale nesnižuje význam zjištění, které ukázalo, že se určité problémy opakují napříč různými typy rozhodnutí, takže je nelze považovat za nahodilé výjimky.

Jádro mých závěrů spočívá v tom, že analyzovaná rozhodovací praxe Ministerstva zdravotnictví vykazovala opakovaná pochybení napříč několika oblastmi, které odpovídají dříve vymezeným ústavněprávním požadavkům. Nešlo tedy jen o dílčí nespokojenost s jednotlivými rozhodnutími, ale o soubor jevů,

10 Anonymizovaná rozhodnutí jsem pro účely analýzy získala od Ligy lidských práv, která mi je poskytla se souhlasem organizace Romea. Ta uhradila požadovanou částku za mimořádně rozsáhlé vyhledání informací poté, co podala Ministerstvu zdravotnictví žádost podle zákona o svobodném přístupu k informacím.

11 Tyto výzvy jsem si vyžádala samostatnou žádostí a ministerstvo mi je poskytlo po úhradě nákladů na jejich vyhledání a anonymizaci.

kteřé dohromady vytvářejí obraz institucionálně nezvládnuté implementace odškodňovacího zákona.

Tyto jevy lze shrnout do tematických oblastí, mezi nimiž se opakovaně objevují průtahy v řízení, nekonzistence v přístupu k vadám žádostí, silná závislost výsledku na existenci zdravotnické dokumentace, nesprávné posuzování informovaného souhlasu a širší problém efektivity veřejné správy.

Průtahy představovaly jeden z nejviditelnějších nedostatků. Zákon stanoví ministerstvu lhůtu 60 dnů pro vydání rozhodnutí,¹² v analyzovaných případech však nebyla ve většině případů dodržena – ze 100 příznávacích a zamítavých rozhodnutí byla lhůta překročena celkem v 63 z nich. V agendě, která se týká převážně starších žen a má napravovat zásah do tělesné integrity a lidské důstojnosti, je čas součástí samotné spravedlnosti. Zvláště závažné byly případy, kdy se žadatelky rozhodnutí vůbec nedožily. Pokud stát vytvoří nápravný mechanismus, ale vede jej tak pomalu, že část oprávněných osob zemře dříve, než je o jejich žádosti rozhodnuto, nejde jen o průtah. Jde o zmaření samotného účelu odškodnění. Jak bylo vysvětleno výše, samotné překročení zákonné lhůty ještě automaticky neznamená porušení Listiny. V analyzovaných případech však řízení bez přesvědčivě vysvětleného důvodu trvalo měsíce, někdy i roky. Bylo tomu tak i tehdy, když ministerstvo po dlouhou dobu nečinilo žádné aktivní kroky směřující k rozhodnutí nebo když byla žádost řádně podána, obsahovala potřebné údaje a rozhodnutí nebránila žádná zřejmá překážka. Vzhledem k věku řady žadatelek přitom existovalo reálné riziko, že se výsledku řízení nedožijí. Průtahy proto v této podobě zasahovaly také do práva na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny a některým žadatelkám fakticky odepřely přístup k jedinému dostupnému prostředku nápravy.

Druhým problémem byla nekonzistence v přístupu k vadám žádostí. Jednalo se zejména o neuvedení přesného data sterilizace, ačkoli byl znám alespoň rok zákroku i zdravotnické zařízení, z jehož dokumentace mohlo ministerstvo datum ověřit, nebo o chybějící číslo bankovního účtu, které bylo možné doplnit před vyplacením odškodnění. V některých případech ministerstvo kvůli těmto vadám řízení zastavilo, zatímco v jiných postupovalo aktivněji, potřebný údaj samo ověřilo nebo žadatelku vyzvalo k jeho doplnění. Takový rozdílný přístup k obdobným situacím oslabuje předvídatelnost rozhodování a vytváří nerovnost mezi žadatelkami. V řízení, jehož účelem je náprava historické křivdy, je přitom zvláště problematické, pokud úspěch žádosti závisí nejen na splnění zákonných podmínek, ale i na tom, jak vstřícně či formalisticky ministerstvo v konkrétním případě postupuje. Ústavněprávní problém zde nespočívá v každém odlišném

12 Do této lhůty není započítána doba určená na dodání zdravotnické dokumentace poskytovatelem zdravotních služeb, která podle zákona činí 15 dnů (Zákon č. 297/2021 Sb., §5 odst. 3 a § 7 odst. 2).

procesním kroku, ale v situaci, kdy pro rozdílný postup v obdobných případech chybí rozumné a předvídatelné vysvětlení. Pokud ministerstvo jednou vadu překlene a podruhé kvůli srovnatelné vadě řízení ukončí, aniž rozdíl přesvědčivě odůvodní, dostává se jeho postup do rozporu se zákazem libovůle, požadavkem předvídatelnosti a rovností před zákonem.

Třetí identifikovanou oblastí byla faktická závislost výsledku řízení na existenci zdravotnické dokumentace. Odškodňovací zákon sice umožňuje prokazovat nárok i jinými důkazními prostředky, což odpovídá povaze historických případů, v praxi však ministerstvo přikládalo zdravotnické dokumentaci téměř rozhodující význam. Pokud dokumentace chyběla, šance na přiznání odškodnění výrazně klesala. Tento přístup je problematický právě proto, že žadatelky neměly kontrolu nad tím, zda byla dokumentace po desetiletích uchována, skartována nebo vedena úplně. Důsledky historického institucionálního selhání se tak znovu přenášely na oběti. Jestliže zákon výslovně připouští jiné důkazní prostředky, ale ministerstvo jim v praxi nepřikládá skutečný význam, formalistické dokazování vyprazdňuje účinnost zákonné nápravy. Takový přístup nejtvrději dopadal na nejstarší žadatelky, u jejichž zákroků se dokumentace nejčastěji nedochovala. Ministerstvo tento rozdílný dopad dostatečně neodůvodnilo ani jej nevyvažovalo skutečným využíváním jiných důkazních prostředků a vlastní aktivitou při zjišťování skutkového stavu. V analyzované podobě proto tento postup nejen odporoval smyslu odškodňovacího zákona, ale nepřímou znevýhodňoval nejstarší žadatelky a zasahoval také do ústavního požadavku rovnosti.

Posledním dvěma problematikám jsem se rozhodla věnovat podrobněji v následujících dvou podkapitolách. Problematika informovaného souhlasu totiž nejvýrazněji ukázala, jak formalisticky a místy až nedůstojně ministerstvo k samotným žadatelkám přistupovalo. Posledním zjištěním pak byl širší závěr celé analýzy, a to neefektivní fungování veřejné správy při vedení celé odškodňovací agendy.

Všechny popsané oblasti je třeba hodnotit také ve vzájemném souběhu. Průtahy, nepředvídatelnost, formalistický přístup a přenášení důsledků historické důkazní nouze na samotné žadatelky nezasahovaly pouze do jednotlivých ústavněprávních požadavků, ale oslabovaly také celkovou účinnost odškodňovacího mechanismu. V analyzovaných případech tyto překážky znemožňovaly věcné posouzení žádostí nebo způsobovaly, že se žadatelky nápravy fakticky nemohly domoci. Nešlo proto pouze o nedokonalé provedení zákona. Souběh uvedených pochybení vyprázdnil účinnost prostředku nápravy, který stát vytvořil k ochraně práv podle čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny, a vedl tak také k porušení požadavku spravedlivého zadostiučinění vymezeného v předchozí kapitole.

2.2.1 Ministerstvo zdravotnictví redukuje informovaný souhlas na existenci podpisu

Rozhodovací praxe Ministerstva zdravotnictví vykazuje zásadní nedostatky zejména v přístupu ke svobodnému a informovanému souhlasu. Právě tato otázka je přitom pro odškodnění protiprávních sterilizací klíčová. Podstatou mnoha těchto zásahů nebylo pouze to, že sterilizace proběhla bez splnění některé formální podmínky, ale především to, že žena nebyla skutečně svobodně a srozumitelně poučena o povaze zákroku, jeho trvalosti, rizicích a alternativách.

V zamítavých rozhodnutích se však ministerstvo často spokojilo s tím, že ve zdravotnické dokumentaci existoval podpis žadatelky na žádosti nebo souhlasu. Z toho dovozovalo, že souhlas byl udělen, aniž by se dostatečně zabývalo jeho obsahem, okolnostmi a skutečnou dobrovolností. Tento přístup je problematický zejména v případech, kdy k podpisu došlo v průběhu porodu, krátce před císařským řezem nebo v jiné situaci, která sama o sobě vyvolává pochybnosti o reálné možnosti svobodného rozhodnutí.¹³

Mimořádně výmluvný je případ, v němž žadatelka uvedla, že při přijetí do nemocnice v časných ranních hodinách a v silných porodních bolestech podepsala dokument společně se souhlasem s císařským řezem v domnění, že podepisuje pouze souhlas s tímto výkonem. Podle jejího tvrzení ji zdravotnický personál nijak neupozornil, že součástí předložených dokumentů je i souhlas se sterilizací. Ministerstvo její námitku odmítlo s odkazem na zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*, tedy že právo přeje bdělým, a uvedlo, že je na každém, zda si dokumenty právního významu důkladně přečte a zjistí, k čemu uděluje souhlas.

Taková argumentace je v tomto kontextu mimořádně problematická. Zásada právo patří bdělým může mít své místo například při posuzování zmeškání lhůty pro podání žaloby. Nelze ji však mechanicky použít tam, kde jde o souhlas s nevratným zásahem do tělesné integrity, navíc udělený v situaci porodních bolestí a závislosti pacientky na zdravotnickém personálu. Vyšší ochrana souhlasu ve zdravotnictví existuje právě proto, že pacientka není v rovnocenném postavení vůči lékaři a bez srozumitelného poučení nemůže kvalifikovaně posoudit povahu a důsledky výkonu.

13 Ve 38 z 50 analyzovaných zamítavých rozhodnutí písemný souhlas buď zcela chyběl, nebo byl podepsán v průběhu porodu či interrupce. V 5 případech žadatelky uváděly nátlak ze strany zdravotnického personálu nebo sociálních pracovníků, ministerstvo však tato tvrzení odmítlo s odkazem na absenci odpovídajících záznamů ve zdravotnické dokumentaci. Naopak samotné existenci podpisu ministerstvo opakovaně přikládalo zásadní význam. V příznávacích rozhodnutích přitom chybějící souhlas nikdy nebyl jediným důvodem přiznání odškodnění, ačkoli ve 36 z 50 analyzovaných případů souhlas rovněž absentoval. Ministerstvo se otázkou informovanosti a dobrovolnosti souhlasu podrobněji zabývalo zpravidla až tehdy, pokud existovala i jiná zjevná vada, například absence rozhodnutí sterilizační komise nebo chybějící žádost o sterilizaci.

Problém tedy nespočívá jen v tom, že ministerstvo přikládalo podpisu nepřiměřený význam. Ještě závažnější je samotný přístup k žadatelce, které bylo zamlčeno, že podepisuje také souhlas se sterilizací, a která tak nebyla pravdivě informována o podstatě zákroku představujícího nevratný zásah do její tělesné integrity a reprodukční autonomie. Ministerstvo jí následně fakticky sdělilo, že si za vzniklou situaci nese odpovědnost sama, protože si předložený formulář dostatečně nepřečetla. Jako by podstatou problému nebylo selhání zdravotnického personálu a absence skutečně informovaného souhlasu, ale nedostatečná obezřetnost ženy v okamžiku porodu. Takový přístup nejen mívá smysl odškodňovacího zákona, ale je také v rozporu s dříve vymezeným požadavkem respektu k lidské důstojnosti.

Tímto postupem ministerstvo žadatelku znovu redukuje na pouhý objekt svého rozhodování: její podpis považuje za rozhodující potvrzení, že zdravotnické zařízení postupovalo správně, místo aby ji respektovalo jako nositelku práva svobodně rozhodovat o vlastní tělesné integritě. Ústavněprávní problém nespočívá pouze v tom, že ministerstvo jejímu tvrzení neuvěřilo, ale především v tom, že je odmítlo bez skutečného posouzení okolností udělení souhlasu a následky možného selhání zdravotnického personálu přeneslo zpět na žadatelku.

Analýza rozhodnutí navíc ukazuje, že ministerstvo často vycházelo z údajů ve zdravotnické dokumentaci jako z téměř nezpochybnitelného záznamu. Pokud bylo v dokumentaci uvedeno, že poučení proběhlo, považovalo to zpravidla za dostačující. Jenže právě u protiprávních sterilizací je třeba počítat s tím, že dokumentace nemusí věrně zachycovat realitu. Záznam o poučení ještě neznamená, že pacientka skutečně dostala srozumitelné informace, měla čas je zvážit a mohla výkon odmítnout.

Zvlášť znepokojivé je, že v některých případech ministerstvo dostatečně nepracovalo ani s údaji, které ze zdravotnické dokumentace vyplývaly. Pokud byla pacientka přijata do nemocnice již s porodními bolestmi a sterilizace proběhla bezprostředně po porodu, bylo namístě zkoumat, zda vůbec mohl proběhnout řádný proces žádosti, poučení, jednání komise a udělení souhlasu. Ministerstvo se však často spokojilo s formálním závěrem, že dokumenty existují, aniž by ověřilo, zda jejich obsah odpovídal skutečnému průběhu událostí.

Tento formalismus je v rozporu s účelem odškodňovacího zákona. Ten neměl pouze znovu zkontrolovat, zda byly splněny tehdejší formální podmínky. Měl napravit situace, kdy sterilizace proběhla za okolností, které vylučovaly nebo vážně narušovaly svobodný a informovaný souhlas. Materiální stránka souhlasu je proto rozhodující. Nestačí vědět, že žena něco podepsala. Je třeba se ptát, co podepsala, kdy to podepsala, zda tomu rozuměla, zda měla možnost odmítnout a zda nebyla vystavena nátlaku. Pokud stát uznal, že v minulosti selhal mimo jiné tím, že nedokázal zajistit skutečně svobodný a informovaný souhlas, nemůže při odškodňování vycházet z téže logiky, která k těmto selháním přispěla. Takový přístup je nejen formalistický, ale může vyprázdnit účinnost odškodňovacího

mechanismu a zopakovat přehlížení vůle ženy, které stálo již u původního zásahu.

2.2.2 Neefektivita veřejné správy jako samostatný závěr, nikoli jen kulisa ostatních chyb

Samostatnou rovinu zjištění představovala širší neefektivita veřejné správy při vedení odškodňovací agendy. Ta se neprojevovala pouze v průtazích nebo v jednotlivých vadných rozhodnutích, ale také ve způsobu, jakým ministerstvo agendu evidovalo, vyhodnocovalo a zpřístupňovalo veřejné kontrole.

Z odpovědí na žádosti o informace vyplynulo, že ministerstvo vedlo pouze omezenou a nesystematickou evidenci. Evidovalo sice podané žádosti podle spisových čísel a údajně i jména a příjmení žadatelky, zároveň však nevedlo přehled o datu podání žádosti, datu vyřízení ani o tom, zda byla překročena zákonná lhůta pro rozhodnutí. Jinými slovy, ministerstvo nemělo snadno dostupný přehled o tom, zda samo dodržuje jednu ze základních povinností, které mu odškodňovací zákon ukládá, tedy 60 denní lhůtu pro vyřízení žádosti.

Pokud orgán rozhodující o tisících žádostích neví, jak dlouho jednotlivá řízení trvají, kolik řízení je po lhůtě a v jakém stavu se nacházejí, jen obtížně může průtahům předcházet. O to závažnější je, že z analyzovaných rozhodnutí nevyplývalo ani to, že by ministerstvo rozhodovalo důsledně podle pořadí podání žádostí. Agenda tak působila nejen pomalu, ale i organizačně nepřehledně.

Skutečnost, že ministerstvo systematicky nesledovalo ani údaje nezbytné pro kontrolu délky jednotlivých řízení, svědčí o institucionální lhostejnosti k ústavnímu požadavku rozhodovat bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Ministerstvo totiž nevytvořilo ani základní předpoklady pro to, aby mohlo průtahy včas rozpoznat a účinně jim předcházet.

Podobné nedostatky se objevily i u rozkladových a soudních řízení. Ministerstvo si sice vedlo evidenci počtu podaných rozkladů a spisových značek soudních případů, nevedlo však systematický přehled o jejich stavu, výsledku ani o tom, kolik řízení dosud nebylo vyřízeno. Nemělo rovněž přehled o tom, v kolika případech soud rozhodnutí ministerstva zrušil a vrátil věc k novému projednání, ani jak tato navrácená řízení následně dopadla. Přitom ještě v roce 2023 bylo ministerstvo schopno poskytnout statistiku výsledků rozkladů za první rok účinnosti zákona, což naznačuje, že taková evidence alespoň dočasně existovala. Není proto zřejmé, proč ji následně přestalo vést. Absence těchto údajů zároveň zpochybňuje schopnost ministerstva systematicky reagovat na pochybení vytykaná soudy. Pokud totiž správní orgán nesleduje, v jakých typech případů soudy jeho rozhodnutí ruší, jen obtížně se může v obdobných případech v budoucnu poučit.

Nesystematičnost evidence se promítala i do poskytování informací veřejnosti. U některých dotazů ministerstvo uvádělo, že by muselo ručně procházet stovky

nebo tisíce spisů, aby poskytlo základní údaje o fungování odškodňovacího mechanismu. Například při dotazu, kolikrát byla v jednotlivých měsících vyplacena částka 300 000 Kč, ministerstvo uvedlo, že by pověřený zaměstnanec musel ručně projít všech 799 záznamů a následně je manuálně roztřídit, což by podle něj zabralo přibližně 53 hodin. Přitom většina běžných bankovních či evidenčních systémů umožňuje filtrování plateb podle částky a období automaticky.

Obdobně ministerstvo tvrdilo, že ověření jedné duplicitní osoby při zjišťování celkového počtu žadatelek trvá přibližně pět minut. Takové tvrzení působí překvapivě zejména proto, že ministerstvo samo uvedlo, že evidenci jmen žadatelek vede. V běžných elektronických evidencích přitom lze duplicity identifikovat automatizovaně pomocí základních filtrovacích funkcí. O to paradoxněji působí, že v některých rozhodnutích ministerstvo samo uvádělo, že mu je „z úřední činnosti“ známo, že konkrétní žadatelka podala totožnou žádost opakovaně. Není proto zřejmé, na základě jakého systému tyto informace zjišťovalo, pokud zároveň tvrdilo, že obdobná evidence fakticky neexistuje nebo je mimořádně časově náročná.

Nedostatky v evidenci přitom neměly dopad pouze na vnitřní fungování ministerstva. Promítaly se přímo do možnosti veřejnosti získat informace o průběhu odškodňování. Protože ministerstvo nebylo schopno základní údaje jednoduše vyhledat a souhrnně vyhodnotit, přenášelo náklady ručního procházení spisů na žadatele o informace. V jednom z analyzovaných případů dosáhla požadovaná úhrada částky 237 125 Kč. Takto vysoká částka má nepochybně odrazující účinek a pro většinu jednotlivců i nevládních organizací představuje faktickou překážku přístupu k požadovaným údajům. Pokud navíc vznikla proto, že ministerstvo systematicky neevidovalo základní informace potřebné k řízení a kontrole vlastní agendy, nešlo pouze o technický či organizační nedostatek. V analyzované podobě tak postup ministerstva zasahoval do podstaty práva na informace podle čl. 17 Listiny, protože veřejnou kontrolu fungování odškodňovacího mechanismu podmiňoval úhradou, která ji mohla prakticky znemožnit.

Je samozřejmě třeba uznat, že agenda byla pro ministerstvo rozsáhlá, citlivá a personálně náročná. Některé žádosti o informace mohly být opakované, rozsáhlé nebo zatěžující. To však nevysvětluje, proč ministerstvo nevedlo základní elektronickou evidenci údajů, které by mělo mít z povahy své činnosti k dispozici. Právě jednoduchý a přehledný systém evidence by mohl snížit administrativní zátěž, omezit průtahy a zvýšit předvídatelnost rozhodování.

Důvod může částečně spočívat i v tom, že Ministerstvo financí od účinnosti zákona neposkytlo Ministerstvu zdravotnictví žádnou zvláštní alokaci prostředků na tuto agendu a ministerstvo bylo nuceno hradit výdaje spojené s odškodňováním z nespotřebovaných výdajů. Teprve v roce 2025 vláda schválila navýšení rozpočtu o dalších 200 milionů Kč určených na odškodnění (Česká televize, 2025). Nedostatečná institucionální a finanční podpora tak mohla přispět ke zdrženlivému

a neefektivnímu fungování celé odškodňovací agendy, které se následně promítalo i do samotného vyřizování žádostí.

Neefektivita veřejné správy zde proto není jen kulisou ostatních pochybení. Je jejich zdrojem. Pokud stát přijme zákon s výrazným lidskoprávním významem, ale nepřipraví odpovídající institucionální a organizační rámec, přenáší důsledky své nepřipravenosti na žadatelky. Ty pak nenesou pouze důkazní břemeno vlastního příběhu, ale i náklady nefunkčního systému.

Právě v tom spočívá širší poučení z odškodňování protiprávních sterilizací. Nestačí přijmout zákon a deklarovat vůli napravit minulé bezpráví. Pokud stát nezajistí, aby byl zákon uplatňován rychle, jednotně, transparentně a důstojně, může se nápravný mechanismus stát dalším zdrojem újmy. A to je u agendy, jejímž smyslem je obnova důvěry a uznání dřívějšího selhání státu, mimořádně závažné.

3 Konfrontace s dalšími daty

Výsledky tohoto výzkumu není vhodné číst jako izolovanou interpretaci jednoho vzorku rozhodnutí. V klíčových bodech se totiž překrývají s dalšími dostupnými zdroji, zejména s dosud nejucelenější analýzou Ligy lidských práv (Liga lidských práv, 2024).

Nejvýraznější shoda se týká role zdravotnické dokumentace. Analýza Ligy lidských práv potvrzuje, že dostupnost dokumentace v praxi zásadně ovlivňuje úspěšnost žádostí, přestože zákon formálně připouští i jiné důkazní prostředky. V jejích datech je zároveň patrné, že bez dokumentace byla žádost úspěšná jen zcela výjimečně (Liga lidských práv, 2024, s. 10).

Důležitá je i časová souvislost. Liga lidských práv ukazuje, že nejstarší případy mají výrazně nižší úspěšnost, a u nejstaršího období se objevují i situace, kdy byly všechny žádosti zamítnuty (Liga lidských práv, 2024, s. 8–9). Tento vzorec dobře vysvětluje, proč může určité důkazní a procesní nastavení dopadat tvrději na starší žadatelky.

Analýza Ligy lidských práv zároveň ukazuje, že výsledek řízení může výrazně záviset i na konkrétním zdravotnickém zařízení, mimo jiné právě kvůli zacházení s dokumentací (Liga lidských práv, 2024, s. 10). A v omezeném rozsahu potvrzuje také problém průtahů, když vyřízení řízení včetně opravných prostředků a navazujících kroků může trvat velmi dlouho (Liga lidských práv, 2024, s. 11).

Shodné závěry posiluje i zkušenost z praxe popsaná Sandrou Paškovou (Pašková, 2025, s. 223–244), která upozorňuje na formalistický přístup k dokazování a na nepřiměřené důkazní břemeno kladené na žadatelky, a zároveň na institucionální nepřipravenost ministerstva, jež se promítá do překračování lhůt i do problematické komunikace. Podobně veřejný ochránce práv opakovaně konstatuje systémová pochybení, zejména průtahy, nedostatečné poučování

o možnosti používat i jiné důkazy než dokumentaci, nevstřícnou komunikaci a nedůsledné respektování právních závěrů správních soudů (Veřejný ochránce práv, 2023a, 2023b, orientačně s. 6 a 2024, orientačně s. 4).

Do této mozaiky navíc nově přibývá i další analýza Ligy lidských práv zaměřená na postup ministerstva při poskytování informací podle zákona č. 106/1999 Sb. v agendě protiprávních sterilizací (Liga lidských práv, 2025a).¹⁴ Ta ukazuje, že problémy nejsou jen v jednotlivých rozhodnutích, ale také v samotné infrastruktuře veřejné správy, tedy v evidenci, transparentnosti a schopnosti poskytovat základní data o fungování celé agendy. Analýza popisuje praxi, kdy ministerstvo opakovaně tvrdí, že samostatnou evidenci nevede, a odkazuje na nutnost ručního otevírání tisíců spisů. To následně vede k požadavkům na úhrady v řádech desetitisíců až statisíců korun za vyhledání informací a fakticky tak komplikuje veřejnou kontrolu nad fungováním odškodňovacího mechanismu.

Je-li požadavek na vysokou úhradu důsledkem toho, že ministerstvo nezachycuje ani základní údaje potřebné pro řízení a jeho kontrolu, je nutné zkoumat nejen soulad se zákonem č. 106/1999 Sb., ale i to, zda takový postup nemá odrazující účinek a nezasahuje do podstaty práva na informace podle čl. 17 Listiny.

4 Poučilo se Ministerstvo zdravotnictví ze svých chyb?

Má analýza zachycuje období, v němž se výrazně projeví slabiny institucionální připravenosti Ministerstva zdravotnictví na novou a mimořádně citlivou agendu nápravy zásahů do základních práv. Pozdější vývoj přitom není argumentem proti závěrům této analýzy. Naopak umožňuje ověřit, zda se zjištěná pochybení postupně napravovala.

Ženy se přece jen dočkaly určitého zastání v podobě soudního přezkumu. Nejvyšší správní soud sehrál klíčovou roli především ve třech směrech.

Zprvė korigoval přístup ministerstva v případech, kdy se zdravotnická dokumentace nedochovala nebo byla skartována. Už v jednom z prvních klíčových rozsudků zdůraznil, že aby bylo dosaženo účelu odškodňovacího zákona, musí správní orgány samy činit kroky k objasnění věci a že absence dokumentace nemůže automaticky vést k neúspěchu žadatelky (Nejvyšší správní soud, č. j. 9 As 61/2023-65). Stejnou linii potvrdil i později, když vytkl ministerstvu, že po zjištění skartace prakticky rezignovalo na materiální zjištění skutkového stavu a nedostatečně pracovalo s dalšími dostupnými důkazy (Nejvyšší správní soud, č. j. 3 As 223/2024-36).

¹⁴ Tato analýza byla zveřejněna až po dokončení výzkumu, z něhož vychází tento článek, a po publikaci mé diplomové práce. Nebyla proto východiskem provedeného výzkumu, ale představuje následně nezávislé potvrzení jeho zjištění.

Zadruhé soud důsledně rozvinul materiální pojetí informovaného souhlasu. Konstatoval, že absence samostatného a dostatečného písemného poučení o povaze a trvalosti zákroku představuje zásadní problém a že pouhý podpis nelze bez dalšího ztotožnit s informovaným souhlasem (Nejvyšší správní soud, č. j. 22 As 89/2025-44 a č. j. 9 As 137/2025-41).

Zatřetí soud opakovaně připomněl, že odškodňovací řízení nemá být testem procesní zdatnosti žadatelek. V některých případech zrušil rozhodnutí právě proto, že ministerstvo nesplnilo poučovací povinnost, nepřezkoumalo všechny relevantní okolnosti nebo se příliš rychle spokojilo s formálním závěrem o neunesení důkazního břemene (Nejvyšší správní soud, č. j. 4 As 290/2022-42 a č. j. 2 As 114/2024-38).

V tomto smyslu soudní moc nepřepsala zákon, ale připomněla jeho smysl. Český právní řád tak alespoň na úrovni soudní kontroly ukázal, že ženy nejsou ponechány bez institucionální ochrany.

V určitou chvíli to skutečně začalo vypadat, že se situace obrací k lepšímu. V dubnu 2025 veřejný ochránce práv uvedl, že se podařilo dosáhnout dohody s Ministerstvem zdravotnictví a že ministerstvo začalo ženy postupně informovat o stavu dosud nevyřízených žádostí a přehodnocovat některé dříve zamítnuté případy (Veřejný ochránce práv, 2025). Také Liga lidských práv poukazovala na to, že přibývá případů, kdy je odškodnění přiznáno i původně neúspěšným žadatelkám (Liga lidských práv, 2025c).

K tomuto dojmu přispíval i vývoj u správních soudů. Žadatelky byly v kasačním řízení převážně úspěšné a Nejvyšší správní soud opakovaně rušil rozhodnutí ministerstva a vracel věci k novému posouzení.

Za pozitivní krok lze považovat také prodloužení lhůty pro podání žádostí. Původní tříletá lhůta do 1. ledna 2025 se ukázala jako nedostatečná, mimo jiné proto, že klíčové otázky aplikace zákona byly sjednoceny až v závěru jejího běhu. Novela provedená zákonem č. 289/2025 Sb. proto prodloužila lhůtu do 1. ledna 2027 a umožnila znovu podat žádost i v případech, kdy byl nárok dříve zamítnut nebo bylo řízení zastaveno. I tento krok lze chápat jako reakci na problémy prvních let aplikace zákona.

Současná judikatura však zároveň ukazuje, že potíže zcela nezmizely. Nejvyšší správní soud a Městský soud v Praze i u rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví vydaných v roce 2025 konstatují obdobné typy pochybení (Nejvyšší správní soud, č. j. 9 As 137/2025-41, Městský soud v Praze, č. j. 11 Ad 12/2025-35 a č. j. 15 Ad 2/2025-26).

Současná debata z roku 2026 ukazuje, že spory o způsob rozhodování neskončily. Na kulatém stole a následné tiskové konferenci věnované odškodňování protiprávních sterilizací upozorňovali zástupci Kanceláře veřejného ochránce práv, vládní zmocněnkyně pro záležitosti romské menšiny Lucie Fuková i zástupkyně neziskových organizací na přetrvávající průtahy a problematické

hodnocení důkazů. Podle jejich vyjádření čekají stovky žen na rozhodnutí měsíce, některé i déle než dva roky, přestože zákon počítá s výrazně kratší lhůtou (Romea, 2026).

Ministerstvo zdravotnictví tato tvrzení relativizuje. Náměstek ministra Ladislav Švec uvedl, že původně se předpokládalo přibližně čtyři sta žadatelek, zatímco nyní již bylo odškodnění vyplaceno téměř 1 200 ženám, a že situace tedy není tak hrozná, jak by se mohlo zdát. Podle něj vyřizování žádostí často komplikuje nedostatek důkazů, zejména absence zdravotnické dokumentace po uplynutí mnoha let. Právnička Ligy lidských práv Sandra Pašková však hovoří o přetrvávajícím formalismu a rezistenci k judikatuře správních soudů a zdůrazňuje, že by se měla změnit optika rozhodování tak, aby se hledaly důvody k přiznání, nikoli k nepřiznání odškodnění (Romea, 2026).

Současný vývoj proto spíše svědčí o tom, že ministerská praxe zůstává ve vleku dřívějších problémů. Navzdory opakovaným zásahům správních soudů a jasně formulovaným vodítkům pro aplikaci odškodňovacího zákona se obdobné typy pochybení objevují i nadále. Z pohledu ochrany základních práv tak zatím nelze hovořit o skutečném poučení z dřívějších pochybení. Spíše se zdá, že se stále opakují stejné chyby, jejichž korekci následně přebírají správní soudy.

5 Napravil tedy stát křivdy minulosti?

Analýza rozhodovací praxe Ministerstva zdravotnictví ukázala, že Česká republika křivdy minulosti nenapravila. V některých případech je ženám svým postupem naopak ještě prohloubila. Přijetí odškodňovacího zákona sice představovalo důležitý krok a oficiální uznání odpovědnosti státu za protiprávní sterilizace, samotné vytvoření odškodňovacího mechanismu však nestačilo. Náprava totiž nespočívá jen v existenci zákona, ale především ve způsobu jeho uplatňování v konkrétních případech.

Analyzovaná rozhodovací praxe byla zatížena průtahy, formalismem, nepředvídatelností i výraznou závislostí výsledku řízení na dochované zdravotnické dokumentaci. Ministerstvo zdravotnictví v řadě případů přistupovalo k odškodňování spíše jako k běžné správní agendě než jako k mechanismu nápravy závažných zásahů do základních práv. Právě v tom se nejvýrazněji projevil rozpor mezi deklarovaným účelem zákona a jeho praktickou realizací.

Z ústavněprávního hlediska přitom nešlo pouze o porušování jednotlivých ustanovení zákona nebo o nedostatky v kvalitě veřejné správy. Opakované a neodůvodněné průtahy, svévolný a nepředvídatelný přístup k vadám žádostí, faktická závislost výsledku na dochované zdravotnické dokumentaci, formalistické posuzování informovaného souhlasu i omezování přístupu k informacím dosahovaly v analyzované podobě protiústavní intenzity. Zasahovaly totiž do práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, zákazu libovůle a požadavku

předvídatelnosti, rovnosti mezi žadatelkami, respektu k jejich lidské důstojnosti a práva veřejnosti na informace. Jejich společným důsledkem bylo, že zákonem vytvořený prostředek nápravy nebyl pro část žadatelek skutečně dostupný a účinný, čímž nebyl naplněn ani požadavek spravedlivého zadostiučinění.

Výzkum současně ukázal, že problém nespočíval pouze v jednotlivých vadných rozhodnutích, ale i v širší institucionální nepřipravenosti státu na vedení této agendy. Česká republika přijala zákon s výrazným lidskoprávním významem, aniž by současně vytvořila dostatečně funkční institucionální a procesní rámec pro jeho realizaci. Nedostatečné personální, organizační i procesní zajištění se následně promítalo do samotného postavení žadatelek, které často nesly důsledky nefunkčního systému místo toho, aby jim stát poskytl důstojnou a předvídatelnou formu nápravy.¹⁵

Významný korektiv představovaly zásahy správních soudů, veřejného ochránce práv i tlak odborné a občanské veřejnosti. Právě správní soudy opakovaně připomínaly, že smyslem odškodňovacího zákona nemá být formalistické posuzování archivních záznamů a podpisů, ale skutečná snaha napravit zásahy do tělesné integrity, lidské důstojnosti a reprodukční autonomie žen.

Přesto však nelze přehlédnout, že část žen se spravedlivého zadostiučinění nedočkala vůbec nebo až po dlouhých letech soudních sporů. Některé zemřely ještě před skončením řízení. I to je součástí výsledku, který po sobě český odškodňovací mechanismus zatím zanechal. Stát sice prostředek nápravy formálně vytvořil, ale některým ženám jej svým postupem prakticky odepřel.

Stát však stále má možnost ukázat, že odškodňovací zákon nebyl jen symbolickým gestem. Ne přijetím další deklarace, ale způsobem, jakým bude k žadatelkám přistupovat v dalších řízeních. Právě tam se definitivně ukáže, zda se Česká republika dokáže postavit čelem nejen ke své minulosti, ale i k odpovědnosti za to, jak napravuje její následky dnes.

15 Nejde přitom o problém, který by byl právní vědě neznámý. Právě naopak, odborná literatura dlouhodobě upozorňuje na tzv. implementation gap, tedy mezeru mezi přijetím právní či politické normy a jejím skutečným fungováním v praxi, která může vést k selhávání veřejných politik při jejich realizaci (Hudson et al., 2019).

Prameny

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 1. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02.
Nález Ústavního soudu ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04.
Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.
Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1609/08.
Nález Ústavního soudu ze dne 30. 3. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10.
Nález Ústavního soudu ze dne 6. 12. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 35/09.
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13.
Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2014, sp. zn. II. ÚS 1430/13.
Nález Ústavního soudu ze dne 16. 6. 2015, sp. zn. I. ÚS 3930/14.
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 1955/15.
Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1146/16.
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 2027/17.
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 1. 2019, sp. zn. III. ÚS 1336/18.
Nález Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 32/18.
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 2287/18.
Nález Ústavního soudu ze dne 16. 2. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 106/20.
Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2021, sp. zn. III. ÚS 3339/20.
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 27. 11. 2025, č. j. 15 Ad 2/2025-26.
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. 12. 2025, č. j. 11 Ad 12/2025-35.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 2. 2007, č. j. 4 As 75/2006-52.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 7. 2017, č. j. 6 As 326/2016-32.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 2. 2021, č. j. 1 As 281/2020-42.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 11. 2022, č. j. 4 As 290/2022-42.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 7. 2024, č. j. 9 As 61/2023-65.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 1. 2025, č. j. 2 As 114/2024-38.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 8. 2025, č. j. 22 As 89/2025-44.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 10. 2025, č. j. 10 As 51/2025-29.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 11. 2025, č. j. 3 As 223/2024-36.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 12. 2025, č. j. 9 As 137/2025-41.

Literatura

- Autorky klubu Paramisara (2025). *Podvázané mašličkami: Povídky o romských obětech nucené sterilizace*. Slovo 21.
- Český rozhlas. (2026, 25. února). *Ministerstvo dostalo 2639 žádostí o odškodnění za sterilizace, kladně vyřídilo přes 1100*.
<https://cesky.radio.cz/ministerstvo-dostalo-2639-zadosti-o-odskodneni-za-sterilizace-kladne-vyridilo-8878861>
- Česká televize. (2025, 28. května). *Na odškodnění za nezákonné sterilizace půjde dalších 200 milionů, schválila vláda*.
<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/na-odskodneni-za-nezakonne-sterilizace-pujde-dalsich-200-milionu-schvalila-vlada-361453>
- Glaser, B. G. (1992). *Basics of grounded theory analysis: Emergence vs. forcing*. Sociology Press.
- Horák, F. (2017). *Lidská důstojnost v ústavním právu: legitimní argument nebo axiom?* Jurisprudence, 4/2017.
<https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/lidska-dustojnost-v-ustavnim-pravu-legitimni-argument-nebo-axiom.m-255.html>
- Hudson, B., Hunter, D. a Peckham, S. (2019). Policy failure and the policy-implementation gap: can policy support programs help? *Policy Design and Practice*, 2(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/25741292.2018.1540378>
- Husseiní, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M., Camrda, J., Hejč, D., Hlouch, L., Matouš, M., Moravec, O., Nechvátalová, L., Novák, J., Pekařová, L., Rigel, F., Tomoszek, M., Tomoszková, V., Vomáčka, V. a Výborný, Š. (2021). *Listina základních práv a svobod. Komentář*. C. H. Beck.
- Klíma, K. (2009). *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Aleš Čeněk.
- Kühn, Z., Kratochvíl, J., Kmec, J., Kosař, D., Antoš, M., Askari, D., Bahýľová, L., Benák, J., Blažková, K., Blisa, A., Červínek, Z., Dienstbier, J., Horák, F., Kindlová, M., Majerčík, L., Matiaško, M., Vikarská, Z., Vyhnánek, L. a Zbírál, R. (2022). *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Leges.
- Liga lidských práv. (2024). *Cesta k odškodnění: Jak Ministerstvo zdravotnictví rozhoduje o nárocích sterilizovaných žen. Analýza rozhodovací praxe*.
https://llp.cz/wp-content/uploads/Analýza-rozhodovaci-praxe-v-odskodneni-nedobrovolnych-sterilizaci_LL.pdf
- Liga lidských práv. (2025a). *Analýza: Ministerstvo zdravotnictví a zákon 106/1999 Sb., ve věcech protiprávních sterilizací*.
<https://llp.cz/wp-content/uploads/Analýza-Ministerstvo-zdravotnictvi-a-zakon-1061999-Sb.-ve-vecch-protipravnych-sterilizaci-1.pdf>
- Liga lidských práv. (2025b). *Další úspěšný případ v řízení o odškodnění za protiprávní sterilizaci*.
<https://llp.cz/blog/dalsi-uspesny-pripad-v-rizeni-o-odskodneni-za-protipravni-sterilizaci/>

- Liga lidských práv. (2025c). *Stát uznává chyby: přibývá odškodnění za nezákonné sterilizace*.
<https://llp.cz/blog/stat-uznava-chyby-pribyva-odskodneni-za-nezakonne-sterilizace/>
- Pašková, S. (2025). Odškodnění nuceně sterilizovaných žen – vítězství s hořkým koncem. In Šimáčková, K., Havelková, B. a Špondr Večl, P. (Eds.). *Mužské právo II*. Wolters Kluwer.
- Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. (2019). *Návrh na vydání zákona o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem – důvodová zpráva* (sněmovní tisk č. 603/0).
<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=167714>
- Romea. (2026, 25. února). *Ministerstvo eviduje 2639 žádostí o odškodnění protiprávních sterilizací, vyplatilo 358,8 milionu korun, stovky žen na odškodnění stále čekají*.
<https://romea.cz/cz/domaci/primy-prenos-stovky-zen-cekaji-na-rozhodnuti-ve-strakove-akademii-se-resi-odskodneni-protipravnich-sterilizaci>
- Sadílková, H. (2019). Historie a historiografie nucených sterilizací romských žen v Československu a jejich přesahu do současnosti. *Romano džaniben*, 26(2), 5–18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10449464>
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluvy o lidských právech a biomedicině.
- Štefanidesová, A. (2022, 29. listopadu). *Protiprávní sterilizace: Jak (ne)funguje odškodňovací mechanismus?* Právo21.
<https://pravo21.cz/spolecnost/protipravni-sterilizace-jak-nefunguje-odskodnovaci-mechanismus>
- Šumberová, A. (2025). *Napravil stát křivdy minulosti? Ústavně-právní analýza odškodnění obětí protiprávních sterilizací* [Diplomová práce. Univerzita Karlova]. Digitální repozitář UK.
<https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/204950>
- Veřejný ochránce práv. (2005). *Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ve věci sterilizací prováděných v rozporu s právem a návrhy opatření k nápravě ze dne 23. 12. 2005* (sp. zn.: 3099/2004/VOP).
<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2596>
- Veřejný ochránce práv. (2007). *Principy dobré správy*.
<https://www.ochrance.cz/dokument/principy-dobre-spravy/>
- Veřejný ochránce práv. (2023a). *Zpráva o šetření ve věci zamítnutí žádosti o odškodnění protiprávní sterilizace ze dne 15. 3. 2023* (sp. zn.: 15642/2022/VOP). <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12186>

- Veřejný ochránce práv. (2023b). *Zpráva ošetření z vlastní iniciativy ve věci odškodnění protiprávní sterilizace ze dne 12. 10. 2023* (sp. zn.: 15744/2022/VOP/MKZ).
<https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/Vl.%20in.%2015744-22-MKZ%20Z18.pdf>
- Veřejný ochránce práv. (2024). *Vyrozumění veřejného ochránce práv vládě České republiky ze dne 17. 9. 2024* (sp. zn.: 9/2024/SZD/MKZ).
<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/13234>
- Veřejný ochránce práv. (2025). *Tisková zpráva veřejného ochránce práv ze dne 15. 4. 2025*.
https://www.ochrance.cz/aktualne/lonsky_rok_ombudsmana_v_kostce_setreni_zamerena_na_deti_v_ustavech_odskodnovani_protipravnich_sterilizaci_ci_dustojny_zivot_pro_lidi_zavisle_na_peci/
- Vláda České republiky. (2024). *Které organizace pomohou s odškodněním za protiprávní sterilizaci?*
https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zmocnenci_vlady/vzpzrm/aktuality/ktere-organizace-pomohou-s-odskodnenim-za-protipravní-sterilizaci---215861/
- Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T. a Pospíšil, I. (2023). *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 2. doplněné a aktualizované vydání. Wolters Kluwer ČR.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů ve znění zákona č. 289/2025 Sb.
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád ve znění pozdějších předpisů.